

Honlapunk teljes változata

Donát 160: Ivanovék (?) karácsonya – költészet a`la Urbán András [audio]

27.03.2014 15:33

de kvr

„Lesz karácsony? Lesz. De hátha nem lesz. Hátha meghalok” – mondja Petya Perov egyéves kisfiú és máris Alekszandr Ivanovics Vvegyenszkij „Ivanovék karácsonya” című darabjánál vagyunk. Hogyhogy az egyéves kisfiú a halálról beszél? És kik azok az Ivanovék, hiszen a mamát és a papát Puzirjovának hívják, a gyerekek között pedig nincs két azonos vezetéknevű? **Ebben a családban van 32 éves kislány, 82 éves kislány, 76 éves kisfiú is. Mi ez?** Kapkodhatnánk a fejünket, ha nem válna egy-két mondat után világossá, hogy ez nem hétköznapi történet, szokványos szereplőkkel, kedves párbeszédekkel, apa-anya-gyerekek harmóniával. Sőt, nem is történet. Vvegyenszkij 1931-ben írta a darabot, – tehát nem is egy „őrült” kortárs ironikus fricskájáról beszélünk, – és ebben megkérdőjelezte, felülírta a szovjet ideológia társadalmi építmenyének létjogosultságát, azokat a „boldogságszállító” intézményeket, amelyek mögött elveszik vagy színtelenné lesz az egyén.

Biró István fotói

Vvegyenszkij 1941-ben, mintegy **37 évesen életével fizetett műve**ért, akár számos más alkotótársa. Kísérletezéseinek, kritikai hangvételének tehát tétje volt. Ma büntetlenül lehet ontani a hülyeséget vagy a középszerűséget, akkoriban azonban egy élesebb szónak is ára volt. Vvegyenszkij az emberi kapcsolatok hazug voltáról, az elidegenedésről, a társadalmi túlkapásokról írt egy remekművet – ezt nem félek kimondani – ami alig 18-19 oldalnyi és amellyel megelőzte az abszurd irodalom nagyjait. De számos más „izmus” elemeit is felismerhetjük az „Ivanovék karácsonyában”: a **szürrealizmust**, a **dadaizmust**, az **expresszionizmust**. Ebben a darabban időnként még a szerzői utasítások is vegyítiszta költészetnek hatnak. Csak egy példát mondok: „A nyolcadik képre bíróságot rajzoltak. A bírák öreg rókák, az aktákon parókák. Rovarok ugrádoznak. Erőt gyűjt a naftalin. A zsandárok puffadnak.” – eddig az idézet. És ha valakit eljlesztene a felsoroltak komorsága, megnyugtatom: Vvegyenszkij darabjából nem hiányzik a humor.

2007-ben, amikor a budapesti Katona József Színházban Gothár Péter megrendezte az „Ivanovék karácsonyát”, Csáki Judit kritikájának azt a címet adta: Színház haladóknak. Ezt a hamarosan 100 éves darabot most mutatták be a Kolozsvári Állami Magyar Színházban **Urbán András rendezésében**. Urbán András a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház igazgatója, egy sajátos színházi nyelv beszélője, amelyhez nem haladó, csak nyitott, kíváncsi néző szükségeltetik. Aki már látott Urbán-előadásokat – sorolok néhány címet: Urbi et Orbi, **Turbo Paradiso**, **One girl show**, A kisinyovi rózsza – az alig várta, hogy Kolozsvárra jöjjön. **Az előadás dramaturgja Gyarmati Kata**, az Újvidéki Színház művészeti vezetője, **zeneszerzője Antal Attila**, szintén Újvidékről. Díszlet-és **jelmeztervező: Carmencita Brojboiu**. A mindenféle korú és nemű gyermekeket, továbbá rendőroket, őrlütek, bírákat, favágókat, állatokat 10 színész játssza: **Albert Csilla, Dimény Áron, Farkas Lóránd, Imre Éva, Kézdi Imola, Laczó Júlia, Marosán Csaba, Vass Zsuzsanna, Váta Lóránd és Viola Gábor**.

Ivanovék, akik – mint már jeleztem – nem Ivanovék – a karácsony estét várják. A **dadus levágja Szonya Osztrova, a 32 éves kislány fejét**, a darab végére pedig **mindenki meghal**. A tartalomról ennél többet nem mondhatok, mert nincs történet, nincsenek szavakba foglalható események. Szkecs-szerű jelenetek vannak, rövid és sűrű mondatok, erős és beszédes képek. A

többi az alkotókon, illetve a nézőkön áll.

Urbán András és Gyarmati Kata feldúsította a rövid Vvegyenszkij darabot. Két orosz anarchistától, Bakunyintól és Necsajevtől, valamint a sokszor támadott Roman Polanski filmrendezőtől kerültek be vendégszövegek az előadásba. Vvegyenszkij darabja laza szerkezetű, nyitott, számos asszociációs lehetőséget rejt, igazi színházi pillanatokkal tölthető meg. Gyarmati Kata dramaturg a szöveg szabadságáról kissé másként gondolkodik. Amikor említettem neki, hogy az „Ivanovék karácsonya” a „**Viktor, avagy a gyermekuralom**” egyfajta párjának ígérkezik, csak annyit mondott: **az Ivanovékhoz képest a Viktor habostorta**.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Gyarmati_Kata1_27.03.2014.mp3

A Gyarmati Kata által említett szerzői utasítások jó része beépült a kolozsvári előadásba, a szereplőktől hangzanak el a mondatok és ha valaki nem találkozott a darab írott változatával, annak fel sem tűnik mindez, azoknak a szavaknak éppen akkor és éppen ott a helyük.

Vvegyenszkij darabját Urbán András rendező ajánlotta a Kolozsvári Állami Magyar Színháznak. **Tartalmilag miért izgatta ez a szöveg és mit látott benne a színházcsináló szeme?** Mindez azért is nagyon fontos, mert Urbán András sokszor a csapatával közösen írt szövegekkel dolgozik, vagy a színpadi műveket csak kiindulópontként használja, de erőteljesen eltér tőlük. Vvegyenszkijhez nagymértékben hűséges maradt.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras1_27.03.2014.mp3

„A köznevelés alapelvei a következők: értelmi nevelés, igazság és igazságosság.” – robban be a színpadra Antal Attila felturbózott és nagy hangerővel bejátszott zenéjére Marosán Csaba, azaz Vologya Komarov, 25 éves kisfiú. Őt követik a többiek, hasonlóan lehengerlő, döbbenetet keltő stílusban. **Még be is intenek a szülőknak, a nézőknek (?), a társadalomnak**, amely – és újra idézek: „nem formálhat jogot a gyermekre. A gyermek egyedül önmagához és saját jövőendő szabadságához tartozik” Ezek vendégszövegek, de nem csak epilógusként, vagy bemutatkozó szövegekként működnek. Folyton visszatérnek. Harsányan, dohártyát nem kímélően, határozottan, rebellisen. **Miért kért idézeteket a Vvegyenszkij-darab?**

Urbán András

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras2_27.03.2014.mp3

Vvegyenszkij „Ivanovék karácsonya” című darabja mellé sokszor a rémtörténet kifejezést biggyesztik. Elég felületes megfogalmazás, de ha arra gondolunk, hogy a dadus levágja a 32 éves Szonya Osztrova fejét, a fej és a test pedig tovább létezik két külön entitásként, akkor **rémtörténetet is emlegethetünk**. Arról nem is beszélve, hogy a darab végéig szinte mindenki meghal. Csak a gyilkos dadusból lesz kivégzett helyett latin tanár. Őt „megváltotta” a tanulni, tanulni, tanulni parancs. Bizarrul hangzik, hogy ilyen helyzeteket emlegetünk, két perc múlva pedig Vvegyenszkij költészetéről beszélünk csodálattal. Gyarmati Kata dramaturg magyarázata.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Gyarmati_Kata2_27.03.2014.mp3

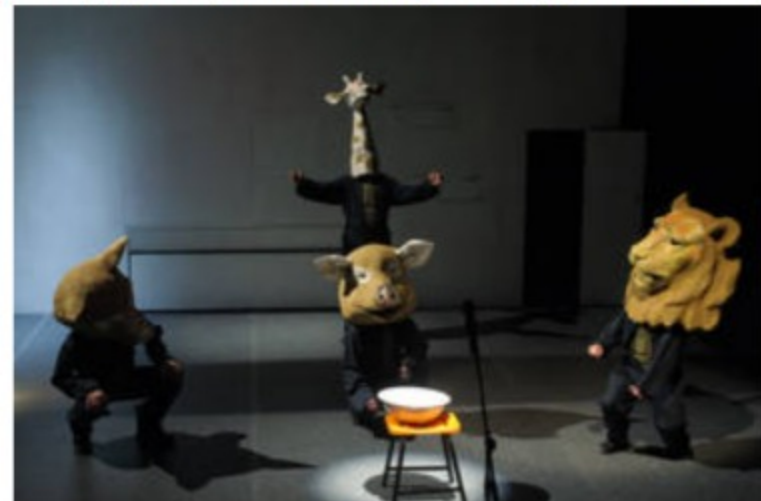
mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras3_27.03.2014.mp3

Az előadásbeli gyermekek esti fürdése készülődés a karácsonyra. A sokféle korú gyermekek közötti párbeszéd Istenről, halálról, de nemi szervekről is szól. A kisgyermek szexuális kíváncsisága még cenzúrázatlan, ösztönös. **A prudériát, a tiltásokat a társadalom, azon belül a szülők nevelik beléjük**. Hasonló a helyzet a halállal is. Csak akkor kezdünk félni az elmúlástól, amikor a végesség borzalmain gondolunk. Vvegyenszkij darabjában Erosz és Thanatosz ugyanolyan természetesen van jelen, mint a gyerekek naiv bakalódásai, egymás közti csúfolódásai.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras4_27.03.2014.mp3

„A falon, az ajtótól balra óra függ. Este tíz órát mutat.” – olvassuk Vvegyenszkij első szerzői utasításában. Urbán András előadásában nincs óra. Antal Attila zenéje néha az időről is szól, anélkül hogy konkrétan ketyegést vagy falórak egész kórusát lopná a dallamokba.

Van egy jelenet, amikor a favágók elhagyják az erdőt, és megjelennek az állatok: a Zsiráf-a csudalény, a Farkas – a csupaprém, az Oroszlán – állatkirály és a Disznómalac.

Egy szétvágott zsákra homok pereg, az állatok körülveszik. „Megy az idő” – mondja a zsiráf. „Mint birkanyáj” – mondja a farkas és minket kiráz a hideg. Megy az idő. – milyen egyszerű és szép.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras5_27.03.2014.mp3

Carmencita Brojboiu díszlete ezúttal szinte steril, nagyon minimalista. Tőle többnyire „dúsabb”, tárgyokban és színekben gazdagabb látványokhoz szoktunk. Most minden funkcionális. A koporsó, amelyben látszania kell Szonya Osztrova 32 éves kislány levágott fejének, és amelyen Imre Éva teste lesz Szonya fej nélküli testvére. Ebbe a jelenetbe épül be egy Roman Polanski-idézet én és fej, én és test viszonyáról. Újabb gyönyörű költői pillanat.

Időnként Kazimir Malevics orosz festő szuprematistának nevezett absztrakt munkáit idézik a színészek teremtette képek. A jelmezek szintén nincsenek túlgondolva. Az első színben egyfajta „emós” csapatként vonul fel a gyermekcsereg. Fekete ruhák, sötét smink, bakancsok. Mäskor már a ruhák alapján is eldöntendő, hogy a betegek vagy az ápolók az igazi őrlütek. Vvegyenszkij is megkérdőjelezi a határozott kategorizálást: „**Kit vigyünk el – ezt a Napóleont?** – mondja kórusban Imre Éva és Vass Zsuzsa, fején bolondok sipkájával. Minden kép pontos és remekbe szabott.

Kívülállóként úgy gondolom, Urbán András rendező nyelvét nem könnyű beszélni. Az „Ivanovék karácsonya” arról győzött meg, hogy a kolozsvári társulat 10 színészének egy hónap intenzív munkával sikerült kialakítania azt a párbeszédet, ami nélkül az Urbán-féle színház egyszerűen nem tud létezni. Mindenkit szeretek ebben az előadásban, mert **erejük van, őszinték, hitelesek**. Ritmusa van az előadásnak, **amikor kell, ütös, amikor kell, egyszerűen szép**. Teljesen elkábultam tőle és érthetetlen módon feldobódtam tőle. Átmentem forradalmárba.

mp3player: :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Urban_Andras6_27.03.2014.mp3

Urbán András szabadkai rendezőt és Gyarmati Kata újvidéki dramaturgot hallották a Kolozsvári Állami Magyar Színház legújabb „Ivanovék karácsonya” című előadásáról. A témára még visszatérünk, akkor a színészekkel való munkáról, a szerb és erdélyi színházak közötti hasonlóságokról és különbségekről beszélgetünk Urbán Andrásal. Akkor a színészek is mesélnek majd a próbafolyamatról, egy másfajta színházi nyelv kulcsáról vagy titkáról.

Addig azonban a közönségnek van feladata. Túl korán, az első tíz perc után ne mondjon le sem Vvegyenszkij szövegéről, sem a kolozsvári előadásról. Ehhez a 16 éven felülieknek meghirdetett produkcióhoz minél kevesebb előítéletre és minél több nyitottságra van szükség. Ha elmennek, megnézik és nem tetszik, bennünket ne szidjanak, inkább vitatkozzanak róla, az is termékeny lehet. Ha elmennek, megnézik és tetszik, annak nagyon fogunk örülni. A többes szám alatt elsősorban az alkotókat értem és persze jómagamat, aki igényt tartok az ilyen színházra is.

mp3player: =Szerkesztő: Gergely Zsuzsa :=HU_hangtar_webkivonatok/Donat160_Ivanovekkaracsonya_Teljesmusor_27.03.2014.mp3

Gyarmati Kata és Urbán András

